

Приказ

V. Vodoff:

Naissance de la Chrétienté Russe.

La conversion du prince Vladimir de Kiev (988) et ses conséquences (XI—XIIIe siècle), Paris 1988.

/В. Водов: *Рођење руског хришћанства. Обрађење кнеза Владимира и његове посланице* (11—13. век), Париз 1988./

Хиљадугодишњица крштења Руса (988—1988) била је између осталог повод за настанак више значајних студија које осветљавају овај значајан датум у историји хришћанске Цркве. Овде издвајамо књигу В. Водова која се управо бави најстаријим преводом руског хришћанства — од тренутка крштења овог народа па све до почетка монголског ропства. То је такозвани премонголски период који је трајао око две стотине и педесет година. Писац ове студије, В. Водов, то треба нагласити, добар је зналац историје руског народа и његове Цркве и ако сам скромно каже да је у овој књизи „само покушао да савремене резултате истраживања на разноврсне проблеме који спадају у историју хришћанства Русије“ интерпретира и сажме укратко али јасно, тако да ништа није пропуштено.

За најстарији период руске историје, време пре крштења, изворне податке дају византијски извори из друге половине 9. и 10. века, док први руски, аутохтони извори потичу са самог почетка 12. века. Такво дело је познато у науци под именом „*Повести времених лет*“, дело монаха Нестора настало 1110—1112. године у манастиру Кијево — Печерске Лавре.

Први део књиге коју представљамо В. Водов је посветио крштењу руског народа и настајању најраније црквене организације у младој руској Цркви. Према наведеној хроници, „*Повести времених лет*“: „Словени и Руси су један исти народ, а од Варјага Руси имају име...“ (стр. 21). Хронолошки посматрано, „*Прво обрађење Руса*“ било је око 864. године, и о томе говори цариградски патријарх Фотије у својој познатој посланици из 867. године где каже да су то они исти Руси који су 18. јуна 860. године са 200 лађа напали Цариград. Други напад, односно поход војни на византијску престоницу Руси су извели предвођени Асхолд-ом и Дир-ом, двојицом Варјага који су се потом крстили. Аутор овде усваја тезу Е. Е. Голубинског, по којој су прве нападе на Цариград 860. године извели „*Normanogit gentes*“ (нормански, северни народи) из Скандинавије и да су то углавном били пирати насељени на обалама Босфора Кимеријског. Отприлике у исто време извршена је велика хришћанска мисија Свете Браће, Константина међу Хазарима (861) као и крштење Бугара (864) а затим и Моравска мисија.

Следећи контакти Руса са Византијом од које су примили хришћанство били су за време кнеза Олег-а (882—915), 911. године. Олег је такође био Варјаг пореклом и он је проширио Кијевску Русију и успоставио плодне везе, особито трговачке са Византијом, односно Цариградом. Олегов син Игор, ожењен Олгом имао је сина Свјатослава (чисто словенско име) и боравио је више пута у Цариграду (941. и 944). Игором посланству 911. године у Цариграду цар Лав VI Мудри показивао је лепоте хришћанских храмова, палате, мошти светитеља „*држећи им ѿоуку и ѿказујући им истинску веру*“ (стр. 48), док се 944. године помињу крштени Руси као и храм у Кијеву, руској престоници, посвећен Светом Илији. То су, по нашем аутору, могли бити руски трговци и војници у служби Царства. Поводом помињања храма Светог Илије у Кијеву сматра се да је византијски цар Василије крајем 9. века, близу царског двора у Цариграду обновио храм Светог Илије. Уосталом, Игорова удовица Олга крштена је 954. или 955. године.

Наравно, пре примања хришћанства Руси као и остала словенска племена били су по вери многобожци. Чак су и археолози пронашли такозвана „*каѿишѿа*“, богослужбена места словенских жречева-свештеника. У већ помињаној „*Повесѿи времених љетѿ*“ помиње се познато словенско божанство, Перун као и његова статуа чија је глава од метала а бркови су позлаћени.

Коначно пак крштење Руса В. Водов види као једну епизоду у руско-византијским односима. Наиме, кнез Свјатослав (962—972) био је војнички поражен од византијског цара Јована Цимискија код Силистрије 971. године на Дунаву. Међутим, утицај духовни и културни Византије (а не Рима и Запада), био је између осталог и географски условљен. Конкретни догађаји из 988—989. године који су непосредно условили дуго припремани чин колективног Светог крштења руског народа на челу са својим кнезом, били су следећи: у Византији је изненада избио грађански рат, односно побуна двојице Варда (Варда Склир и Варда Фока), услед чега цар Василије II (976—1025), у лето 987, шаље делегацију у Кијев. У пролеће 988. неколико хиљада Руса стигло је у Цариград. Захваљујући руској војној помоћи, Варде су поражени. По претходном међудржавном споразуму и обећању, кнез Владимир је вероватно праћен војском 988. године био на византијској граници где је примио своју невесту, цареву сестру Ану а тек после тога је уследило колективно крштење кијевљана, вероватно о празнику Духова, 27. маја 988. године, док неки историчари мисле да је то обављено у зиму 987—988. и то на Богојављење или чак 1. јануара — на Светог Василија Великог, што се опет доводи у везу са именом а и самом литургијском праксом Источне цркве (стр. 78).

Што се тиче саме организације младе Руске цркве, врло рано се помиње први по имену познати митрополит или архиепископ Кијевски, Јован (крај 10. и почетак 11. века), а још се помиње Теофилакт Севастијски, а 997. године и Теодор Севастијски. Позната „*Noticija Episkopatium*“ Цариградске Патријаршије региструје руског митрополита на 60. или 62. место, док савремени арапски историчар Јахија из Антиохије, под годином 988. помиње „*миѿрополиѿе и ейискоѿе*“ у Русији. Седиште руске Цркве је у Кијеву, престоници, где су и храмови Свете Софије, Богородичин храм из 996. године.

Исти докуменат, „*Noticija Episkopatium*“, средином 12. века наводи једанаест на броју епископија у руској земљи, од којих су најпознатије у Новгороду, черњигову, Ростову, Владимиру, Белгороду, Полоцку, Пскову и други.

Богослужбени језик новорођене Руске цркве на самом почетку, али врло кратко, био је грчки, али је убрзо замењен словенским језиком. За време Јарослова Мудрог (1011—1054) настала су прва писана и уопште књижевна дела на словенском језику. Словенска писменост у Русију долази из области Балканског полуострва где се већ почетком 10. века пише на словенском језику (свети Климент и Наум у Охриду као ученици Свете Браће). На челу Руске цркве стоји митрополит све до 1589. године. Митрополити стоју у Кијеву где је кнез Јарослав Мудри 1037. године саградио храм Свете Софије, дело византијских мајстора. Кијевске митрополите посвећивао је у Цариграду патријарх, мада је било и три изузетка (11—13. век).

Посебно драгоцен плод младог руског хришћанства је руско монаштво које је на тло руске земље пренесено из Византије, а особито са Свете Горе Атонске, где се оно управо у време крштења Руса учврстило (963. г.) а цар Јован Цимискије постао је 972. године заштитник Атоса. Не много времена после, Јарослав Мудри у Кијеву подиже 1051—1054. године манастир Светог Георгија и Свете Ирине. То је касније позната Печерска Лавра. Други велики монашки центар руске Цркве је Новгород. У летопису „*Повесѣи времених љетѣи*“ у години 1051. је записано: „*Мноіе су манасѣире основали цареви и бојари (племићи), али се не моіу уѣоредити са оним који су основани сузама, ѣостѣом, молиѣвом...*“ (стр. 163). У манастирима су написана и прва светитељска житија: *Живоѣи Свеѣої Анѣонија + 1063*, *Живоѣи Свеѣої Теодосија + 1074*, затим већ више пута помињана „*Повесѣи времених љетѣи*“, потом познати „*Кијевски ѣаѣерик*“ инспирисан „*Синајским ѣаѣериком*“ Јована Мосха као и „*Јерусалимским ѣаѣериком*“ и списима Евагрија Понтијског (+ 399) и Светог Јована Лествичника (+ 649). Оснивач Кијево-Печерског општежића по узору на велике монашке заједнице Светог Пахомија (+ 346) и правила Светог Василија Великог (+ 379) и Светог Теодора Студита у Цариграду (+ 826), био је монах антоније. антоније је рођен у Љубеч-у, Черњигов на Дњепру, био је најпре монах на Светој Гори Атонској одакле се вратио у Кијев. Никада није примио свештенички чин. После 1051. године настанио се у Печери код Кијева и убрзо окупио око себе око стотину монаха. Важно је напоменути да је Печерска Лавра у својој духовној средини увек имала међу својим монасима некога из владарско-кнежевиске породице а сем тога Лавра је увек давала Руској цркви угледне епископе и духовнике. Једино је руско монаштво у целом православљу створило појам „*черноризац*“, затим јако је развило значај духовног очинства (духовни отац и духовни син или кћер) особито изражено у установи *сѣарчесѣива* и посебног подвига *зайворниѣива*, без кога се ништа није догађало кроз сву историју Руске православне цркве све до најновијих времена.

Други део књиге која је пред нама је социолошко-историјска анализа јер се бави проблемима саме хришћанизације руског народа, односно Цркве и Државе у Русији. Познато је наиме да хришћанство није лако освајало просторе широке руске земље. Тако су познати сукоби 1071. године око Су-

здаља са „*волхивима*“ — нешто слично хришћанској-дуалистичкој-манихејској секти богумила у Византији и балканским земљама или катарима или албежанима у Западној Европи од Шпаније до Немачке и Енглеске. Био је то озбиљан сукоб новонастале Руске цркве са угарско-финским елементима који су се одупирали започетој хришћанизацији.

Плодови раног руског хришћанства су заиста велики. Први светитељи који су канонизовани су Свети Борис и Гљев (20. мај 1072. г.) чија су хришћанска имена Давид и Роман. Они су били владимирови синови, рођени су око 1000. године а пострадали су 1036. године. Сем тога у раној Руској цркви је особито распрострањено поштовање Светог Николе (+ 345) епископа Мир-а у Ликији, Мала Азија. Ово поштовање је дошло из Византије (Житије код симеона Метафраста, 6. децембар), као и празник преноса његових моштију у Бари, Италија (1086.г.), 9. маја које је установио папа Урбан II (1089.г.). У самој Византији овај последњи празник није празнован пошто овај „пренос“ није слављен јер је сматран за „крађу“ (стр. 315). Особито је било раширено поштовање Пресвете Богородице о чему сведоче многобројни њени храмови и чудотворне иконе.

Једно је несумњиво, плодови руског хришћанства су огромни и без њих се прошлост и садашњост овог народа и целокупне његове културе и цивилизације све до данас не може правилно разумети и схватити.

И на крају овог кратког осврта, књига коју смо укратко приказали обрађује на основу изворне грађе и богате литературе која је настајала на скоро свим савремених језицима, најстарији и најважнији период руског хришћанства у његовом хиљадугодишњем трајању, епоху у којој су ударени темељи духовности и културе истовремено. Писац књиге В. Водов на крају ове добро замишљене и лепо и студиозно написане књиге даје детаљан преглед-хронологију свих важних догађаја из опште историје као и из руске световне и црквене историје, да би завршио са веома богатом библиографијом извора и литературе која је тематски разврстана и изложена по научним дисциплинама и областима. Речју, за велики јубилеј, вредно дело.

Њакон Радомир Појовић